

Dr hab. n. o zdr. Dorota Talarska
Kierownik Pracowni Pielęgniarstwa Społecznego
w Katedrze i Zakładzie Profilaktyki Zdrowotnej,
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego
w Poznaniu.
Przewodnicząca Oddziału Poznańskiego Polskiego
Towarzystwa Gerontologicznego .
e- mail. dtalarska@ump.edu.pl

Poznań 29.12.2021r

**Recenzja aktywności naukowo-dydaktyczno-organizacyjnej
dr n. med. Krystyny Kowalczuk
oraz monotematycznego cyklu prac pt.:**

Wybrane aspekty obciążeń psychospołecznych w pracy pielęgniarek.

Dr n med. Krystyna Kowalczuk uzyskała w 2003r tytuł magistra pielęgniarstwa na Wydziale Pielęgniarstwa i Ochrony Zdrowia Akademii Medycznej w Białymstoku (aktualnie Uniwersytet Medyczny), następnie w 2007r stopień doktora nauk medycznych, na podstawie pracy: *Narażenia zawodowe pielęgniarek, położnych i lekarzy ze szczególnym uwzględnieniem agresji*. Posiada tytuł Specjalisty w zakresie pielęgniarstwa chirurgicznego (1999r).

Zainteresowania dotyczące wypalenia zawodowego oraz czynników negatywnie oddziałujących w pracy pielęgniarzki dr Krystyna Kowalczuk wykazuje przez większą część aktywności naukowej. Stały się podstawą najpierw rozprawy pracy doktorskiej, a teraz monotematycznego cyklu prac pt.: *Wybrane aspekty obciążeń psychospołecznych w pracy pielęgniarek*, który stanowi podstawę osiągnięcia naukowego w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego.

Ocena działalności naukowej i organizacyjnej

Dorobek naukowy dr Krystyny Kowalczuk to głównie dorobek po doktoracie; w okresie przed doktoratem opublikowała 17 artykułów.

Tematyka prowadzonej działalności naukowej to m.in.: narażenie zawodowe pracowników ochrony zdrowia na agresję w miejscu pracy; narażenie pracowników na stres zawodowy i wypalenie zawodowe; postawy dzieci i młodzieży wobec zachowań ryzykownych związanych z uzależnieniami, przemocą i tolerancją w społeczeństwie; współczesne wyzwania związane z promocją zdrowia i edukacją zdrowotną; badania naukowe dotyczące jakości życia człowieka; problemy zdrowotne i opiekuńcze osób w podeszłym wieku; zagadnienia związane z kulturą śmierci i umierania.

Poza osiągnięciem naukowym dr Krystyna Kowalczuk jest autorem 96 artykułów w recenzowanych czasopismach, 178 rozdziałów w monografiach, 18 rozdziałach w podręcznikach. W 31% artykułów jest pierwszym autorem, w 7% drugim, trzecim – 6%, ostatnim w 10%, autorem korespondencyjnym w 31%.

Łączna punktacja całości dorobku: IF:32,636, MNiSW punktacja zgodna z listą z 2019 roku: 1250. Liczba cytowań wg Web of Science: Core Collection - 65 (63 bez autocytowań) All Databases - 167 (165 bez autocytowań), Index Hirscha wg Web of Science: Core Collection h-index – 5, All Databases h-index – 7.

Dodatkowo aktywnie uczestniczyła w 148 konferencjach, w tym 34 przed uzyskaniem stopnia doktora nauk medycznych.

Aktualnie jest kierownikiem 1 projektu badawczego na temat: *Spoleczno- ekonomiczny i psychiczny wpływ pandemii Covid -19 na obciążenia zawodowe pielęgniarek*, wcześniej taką funkcję pełniła w 13 projektach. W 27 projektach była współwykonawcą. W 1 projekcie ogólnokrajowym była koordynatorem lokalnym. Temat projektu dotyczył *Wiedzy i postawy studentów kierunku Pielęgniarstwo i Położnictwo wobec rozszerzenia uprawnień zawodowych w zakresie samodzielnego ordynowania niektórych leków, wystawiania recept oraz kierowania na wybrane badania diagnostyczne*. Projekt prowadzony był w latach 2015- 2018 przez Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego we współpracy z 26 ośrodkami naukowo- dydaktycznymi w całej Polsce. Pani dr Krystyna Kowalczuk była członkiem międzynarodowego zespołu badawczego w dwóch projektach badawczych: *Monitorowanie wspólnego programu prozdrowotnego dla zapobiegania rozpowszechnienia uzależnień wśród młodzieży studenckiej*, w ramach współpracy Wydziału Nauk o Zdrowiu UMB z Wydziałem Wychowania Fizycznego Państwowego Uniwersytetu im. Janki Kupały w Grodnie, w latach 2010- 2013 oraz *Learn telemedicine an innovative approach to health care*, w ramach Erasmus plus + KA2. Celem drugiego projektu było przygotowanie UMB do korzystania w kształceniu przyszłych kadr medycznych telemedycyny.

W maju 2021r habilitanta złożyła wniosek do Narodowego Centrum Nauki o grant badawczy na temat : *Wpływ pandemii Covid- 19 na subiektywną percepcję pracy oraz zdrowie psychiczne pielęgniarek*. Brakuje informacji czy grant został zaakceptowany do finansowania.

Pani doktor także aktywnie uczestniczyła w organizowaniu konferencji, była członkiem komitetu organizacyjnego w 41 konferencjach.

Przygotowała 19 recenzji do czasopism naukowych i 4 rozdziałów w monografiach. Jest redaktorem w czasopiśmie *Frontiers in Psychology* w sekcji : *Psychological Distress, Burnout, Quality of life and Wellness among Healthcare Workers*. Nawiązała współpracę z

zagranicznymi ośrodkami dydaktyczno – naukowymi w Grodnie, Krasnojarsku i Kawała (Grecja). Efektem współpracy były publikacje w recenzowanych czasopismach lub monografiach.

Odbyła krótkie staże zagraniczne na Uniwersytecie w Grodnie (Białoruś) i Bergen (Norwegia).

Inna działalność

Dr n. med. Krystyna Kowalczuk była promotorem pomocniczym w 2 przewodach doktorskich (mgr Doroty Koncewicz i mgr Michała Bytysa) oraz promotorem 49 prac licencjackich i 26 prac magisterskich.

Aktywnie prowadzi działalność dydaktyczną, jest koordynatorem przedmiotu: Organizacja pracy pielęgniarek. Była opiekunem roku studentów studiów licencjackich i magisterskich. Uczestniczy w pracy zespołów przygotowujących program nauczania na kierunkach: pielęgniarstwo, położnictwo, ratownictwo medyczne, fizjoterapia oraz inne materiały pomocnicze w pracy dydaktycznej np. dzienniczki praktyk zawodowych.

Za działalność na rzecz Uczelni otrzymała nagrody dydaktyczne i naukowe JM Rektora Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku oraz 2 nagrody dydaktyczne Ministra Zdrowia. Od 2005 roku jest członkiem Polskiego Towarzystwa Pielęgniarek. Stale aktualizuje swoją wiedzę i podnosi kompetencje zawodowe poprzez uczestnictwo w kursach specjalistycznych (4) i doskonalących (21) i warsztatach (10). W uznaniu doświadczenia zawodowego i pedagogicznego została powołana do pracy jako członek Państwowej Komisji Egzaminacyjnej w dziedzinie Pielęgniarstwa chirurgicznego.

Podjmuje także działania na rzecz społeczeństwa, poprzez uczestnictwo w akcjach charytatywnych i popularyzujących wiedzę. Dr n. med. Krystyna Kowalczuk regularnie uczestniczy w różnych akcjach organizowanych przez Stowarzyszenia m.in. „Pro Salute”, „Migiem”, Polskie Stowarzyszenie Pedagogów i Animatorów KLANZA, Fundację „Pomóż Im”, „My dla Innych” ale też Akademię seniora czy Akademię Młodego Naukowca.

Ocena osiągnięcia naukowego

Osiągnięcie naukowe stanowi monotematyczny cykl prac pt.: *Wybrane aspekty obciążeń psychospołecznych w pracy pielęgniarek*. Cykl obejmuje 5 artykułów stanowiących łącznie dzieło naukowe o IF 11,410, co odpowiada punktacji MNiSW - 380 pkt.

We wszystkich artykułach dr Krystyna Kowalczyk jest pierwszym autorem. Trzy artykuły opublikowała w czasopiśmie *Frontiers in Psychology* oraz po 1 w *BioMed Research International* i *Frontiers in Psychiatry*. Dołączyła oświadczenia współautorów o 90% wkładzie w powstawaniu artykułów.

Cykl artykułów nawiązuje do ważnego zagadnienia jakim są czynniki uciążliwie oddziałujące w miejscu pracy. Ich obecność może być powodem rezygnacji z miejsca pracy, a nawet zawodu. Znajomość czynników umożliwia wprowadzanie działań naprawczych w zakresie organizacji pracy pielęgniarek oraz polityki kadrowej. Tematyka realizowanych przez dr Kowalczyk K. badań i opisane w artykułach wyniki wnoszą istotny wkład w rozwój zagadnienia jakim są psycho- społeczne obciążenia w miejscu pracy pielęgniarek.

Dodatkowo, zastosowane wystandaryzowane narzędzia dają możliwość przeprowadzenia badań porównawczych w przyszłości, określania tendencji występowania danego zjawiska, oraz wyłonienia głównych czynników obciążających w pracy pielęgniarki.

Niedobór personelu pielęgniarskiego odczuwany jest od dłuższego czasu. Wzrost liczby Uczelni oraz limitów przyjęć na pierwszy rok studiów, nie przyczynił się do zmniejszenia, ani zahamowania niedoborów w grupie pracujących pielęgniarek. Próba znalezienia rzeczywistej przyczyny wraz z odniesieniem się do międzynarodowych doniesień stanowi istotną wartość cyklu artykułów.

Jak wskazuje habilitantka, przyczyn niedoboru kadry jest wiele, między innymi zaniedbania dotyczące minimalnych norm zatrudnienia i nieprawidłowego ich obliczania oraz tendencja do nadmiernego obciążania pracą pielęgniarek. Do tego dołożył się czynnik demograficzny, coraz więcej pielęgniarek jest w wieku emerytalnym. Nie ma wymiany pokoleniowej w grupie zawodowej pielęgniarek. Trudne warunki w miejscu pracy pielęgniarek, zwłaszcza nadmiar obowiązków, przeciążenia fizyczne i psychiczne zwiększają wypalenie zawodowe, co objawia się wzrostem zapadalności na choroby przewlekłe psychosomatyczne oraz układu ruchu.

Dokładną analizę czynników negatywnie oddziałujących na pielęgniarki w miejscu pracy oraz ich konsekwencje dla aktywności zawodowej ukazała habilitantka w monotematycznym

osiągnięciu naukowym pt.: *Wybrane aspekty obciążeń psychospołecznych w pracy pielęgniarek*.

Pierwszym z cyklu prac jest artykuł autorstwa: Kowalczuk K., Krajewska – Kułak E., Sobolewski M. *The Reciprocal Effect of Psychosocial Aspects on Nurses' Working Conditions*. *Frontiers in Psychology* (2017r). Dotyczy analizy powiązań między czynnikami oddziałującymi w miejscu pracy oraz ich wpływu na poczucie dobrostanu przez pielęgniarki. Narzędziem badawczym był kwestionariusz autorstwa Cieślak i Widerszal- Bazył : *Psychospołeczne Warunki Pracy*. Badaniem objęto 789 pielęgniarek pracujących w stacjonarnych zakładach opieki zdrowotnej. Uzyskane wyniki wskazują, że na dobrostan pielęgniarek ma istotny wpływ udzielane wsparcie zwłaszcza przez współpracowników, następnie przełożonych oraz poczucie wpływu na wykonywaną pracę, brak przeciążeń i konfliktów wśród personelu.

Następnie habilitantka wraz z współautorami sprawdziła, jakie czynniki powodują, że pielęgniarki oczekują zmian w swoim miejscu pracy. Wykazała, że słabo udzielane wsparcie w miejscu pracy, konflikty oraz uczucie przeciążenia nadmiarem zadań do wykonania, przyczyniają się do oczekiwania zmian przez pielęgniarki. Autorzy wskazali także istotną rolę kierownictwa w tworzeniu warunków pracy.

Podsumowanie: Uzyskane wyniki nasuwają możliwość ich wykorzystania w przyszłości np. poprzez wprowadzanie zmian w organizacji pracy pielęgniarek oraz konieczność wyjaśnienia przyczyn konfliktów w grupie, co może wpłynąć na zmniejszenie stresu zawodowego.

Następnym artykułem z cyklu jest praca pt.: *Psychosocial Hazards in the Workplace as an Aspect of Horizontal Segregation in the Nursing Profession*. *Frontiers in Psychology* (2018r), autorstwa Kowalczuk K., Krajewska – Kułak E., Sobolewski M.

Artykuł nawiązuje do ważnego aspektu w grupie zawodowej pielęgniarek, jakim jest feminizacja zawodu. Autorzy podjęli próbę wyjaśnienia przyczyny małej reprezentacji mężczyzn w Polsce oraz dokonali porównań z wynikami prac zagranicznych. Narzędziem badawczym był Kwestionariusz do Oceny Cech Pracy autorstwa Dudek i wsp. Badaniem objęto 640 aktywnych zawodowo pielęgniarek i pielęgniarzy. Pielęgniarze stanowili 13% respondentów. Przedstawione wyniki badań z innych państw potwierdziły niską reprezentację mężczyzn w grupie zawodowej. Jedną z przyczyn, na którą wskazują autorzy jest postrzeganie kobiety w roli osoby sprawującej opiekę. Wśród czynników negatywnie oddziałujących w miejscu pracy, jednocześnie częściej wskazywanych przez mężczyzn była

złożoność zadań wymaganych do podejmowania oraz zagrożenia w miejscu pracy, w tym występowanie konfliktów.

Otrzymane wyniki wskazują, że mężczyźni w grupie polskiej są bardziej podatni na oddziaływanie czynników psycho- społecznych w porównaniu z grupami pielęgniarzy z zagranicy oraz pielęgniarek w Polsce.

Podsumowanie: Powyższe analizy mogą sugerować konieczność zwrócenia większej uwagi na predyspozycje osobowościowe przyszłych pielęgniarzy podczas studiów oraz udzielanie wsparcia emocjonalnego w miejscu pracy.

Trzeci artykuł z cyklu, autorstwa: Kowalczyk K., Krajewska – Kułak E., Sobolewski M. pt.: *Factors Determining Work Arduousness Levels among Nurses: Using the Example of Surgical, Medical Treatment and Emergency Wards*. BioMed Research International (2019r), dotyczy poczucia uciążliwości pracy przez pielęgniarki. Badaniem objęto 573 pielęgniarek i pielęgniarzy pracujących w różnych oddziałach szpitalnych. Narzędziem badań był ponownie Kwestionariusz do Oceny Cech Pracy autorstwa Dudek i wsp. Wśród zmiennych uwzględniono: wiek, staż pracy, zajmowane stanowisko, miejsce pracy. Wśród najbardziej obciążających czynników w miejscu pracy, sprzyjających wysokiemu poziomowi stresu respondenci wskazali: zagrożenia , złożoność zadań i pośpiech. Wiek, wykształcenie i doświadczenie zawodowe nie różniło istotnie oceny warunków pracy. Ale zaobserwowano, że wraz z wiekiem pracownicy słabiej odczuwali obciążenia. Istotną zależność zaobserwowano między analizowanymi zmiennymi a miejscem pracy, czyli oddziałem oraz z zajmowanym stanowiskiem. Pielęgniarki oddziałowe w większym stopniu negatywnie odczuwały pośpiech, złożoność pracy, niepewność organizacyjną i uciążliwości w pracy. Przeprowadzona analiza regresji wykazała, że osoby z wyższym wykształceniem bardziej negatywnie oceniały warunki pracy. Natomiast najlepiej oceniały pielęgniarki pracujące w Izbie przyjęć. Doświadczenie zawodowe i wiek nie miały istotnego wpływu na ocenę obciążeń.

Podsumowanie: Uzyskane wyniki przez habilitantkę wskazują, że ocena czynników obciążających w miejscu pracy powinna uwzględniać specyfikę oddziału , zwłaszcza wszelkie działania naprawcze. Dodatkowo należy rozważyć konieczność podejmowania działań wspierających pielęgniarki na stanowiskach kierowniczych w szpitalach.

Kolejny artykuł autorstwa Kowalczyk K., Krajewska – Kułak E., Sobolewski M., pt. *Working excessively and burnout among nurses in the context of sick leaves*. Frontiers in Psychology (2020r), ukazuje powiązania wypalenia zawodowego ze zwolnieniami lekarskimi. Badaniem objęto 460 pielęgniarek i pielęgniarzy z trzech szpitali Województwa Podlaskiego.

Narzędziem badawczym był Kwestionariusz Maslach Burnout Inventory (adaptacja Pasikowski i Sęk) oraz Kwestionariusz Nadmiernego Obciążania się Pracą, opracowany przez Paluchowskiego i wsp. Artykuł zawiera analizę czynników wpływających na uczucie wypalenia zawodowego. Autorzy wykazali, że wiek oraz staż pracy nie wpływały istotnie na poczucie wypalenia zawodowego. Natomiast w oparciu o skonstruowany model regresji wykazano, że ma wpływ nadmierne obciążanie się pracą a zwłaszcza: utrata kontroli nad pracą, perfekcjonizm w działaniu, opresyjność instytucji. Przedstawione wyniki ukazują także, że wystąpienie wypalenia zawodowego sprzyja absencji w pracy.

Podsumowanie: Pozyskane wyniki wskazują konieczność podjęcia działań w kierunku zapobiegania wystąpieniu wypalenia zawodowego, w tym poprawiających jakość organizacji pracy.

Ostatnim z cyklu prac jest artykuł z 2020r opublikowany w *Frontiers in Psychiatry: The effect of subjective perception of work in relations to occupational and demographic factors on the mental health of Polish nurses*. także autorstwa Kowalczuk K., Krajewska – Kułak E., Sobolewski M. Celem badań było ukazanie wpływu czynników demograficznych i zawodowych oraz stresu na zdrowie psychiczne pielęgniarek. Badaniem objęto 550 pielęgniarek, pracujących w szpitalach na terenie Województwa Podlaskiego. Narzędziem badawczym był Kwestionariusz Ogólnego Stanu Zdrowia (GHQ- 28) w adaptacji Makowskiej i Merecz oraz Kwestionariusz Subiektywnej Oceny Pracy (KSOP) autorstwa Dudek i wsp. Większość pielęgniarek objętych badaniem oceniła swoją pracę zawodową jako wysoce stresogenną. Do najbardziej stresogennych czynników zaliczyły: zagrożenia, odpowiedzialność oraz relacje międzyludzkie. Stan zdrowia psychicznego pielęgniarki, ogólnie określiły jako dobry. Na stan zdrowia psychicznego największy wpływ miała obecność stresu mierzonego skalą KSOP oraz wykształcenie. Respondentki z wyższym wykształceniem lepiej radziły sobie w sytuacjach stresowych. Na ogólny stan zdrowia (GHQ-28) najistotniejszy wpływ miało przeciążenie pracą (kwestionariusz KSOP).

Podsumowanie: Artykuł zawiera podpowiedź dla organizatorów pracy pielęgniarek, jakie kroki powinni podjąć w celu poprawy funkcjonowania psycho- fizycznego aktywnych zawodowo pielęgniarek.

Podsumowanie działalności naukowej:

Podsumowując przedstawione osiągnięcie naukowe należy podkreślić jego wymiar praktyczny. Przeprowadzone badania nie tylko ukazały stan faktyczny, ale także mogą służyć do opracowania działań naprawczych. Zwracają uwagę na ważny a często niedoceniany

element w pracy zawodowej pielęgniarek, jakimi są uciążliwie oddziałujące czynniki psychospołeczne w miejscu pracy. Poza przedstawionym cyklem prac w ocenie habilitantki należy uwzględnić całość działalności naukowej, w tym udział w narodowych projektach badawczych a także działania międzynarodowe. Aktywność dr Krystyny Kowalczuk jest szeroka i daje nadzieję na dalszy jej rozwój naukowy, jak też obszaru badań zawartego w monotematycznym cyklu. Działalność naukowa habilitantki może się przyczynić do poprawy jakości organizacji pracy pielęgniarek i zwiększenia liczby aktywnie pracującego personelu pielęgniarskiego.

WNIOSEK:

Po dokładnym zapoznaniu się z całokształtem dorobku naukowego i dydaktycznego dr n med. Krystyny Kowalczuk oceniam go pozytywnie i stwierdzam, że cykl publikacji wskazany jako osiągnięcie naukowe, stanowi podstawę do nadania dr Krystynie Kowalczuk stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauki o zdrowiu. Spełnia wymogi określone w art. 219 ust 1 pkt.2, ustawy z dnia 20 lipca 2018r Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Dorota Talariska